

Jan Gliściński

"Antropologiczno-etyczne aspekty regionalizmu", Henryk Skorowski, Warszawa 1990 : [recenzja]

Collectanea Theologica 62/1, 194-197

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

teologiczne ma umieszczenie Jana Pawła II zamiast ewangelicznych Mędrców na jednym ze znaczków bożonarodzeniowej emisji watykańskiej z 1982 roku. Projektant znaczka trafnie zrozumiał charakter pontyfikatu i dokonał odważnego zaktualizowania wydarzenia z Betlejem, które wykracza poza wszelkie uwarunkowania przestrzenne i czasowe.

Papież Jan Paweł II urodził się i wzrastał w klimacie kultu do Matki Bożej i kult ten uczynił treścią swojego życia oraz działania. W tym kontekście zrozumiałym jest życiowe zawołanie Papieża: *Totus Tuus* oraz symbolika papieskiego herbu. Zwięzłość myśli wyrażonej w herbie papieskim podoba się artystom, którzy herb ten umieścili na znaczkach pocztowych kilkudziesięciu państw. Bardzo często w programie podróży papieskich znajdowały się sanktuaria maryjne, w których Jan Paweł II dawał przykład wielkiej ufności we wstawiennictwo i opiekę Maryi. Sylwetkę Jana Pawła II w zestawieniu z wizerunkami Matki Bożej pokazano na znaczkach Boliwii, Chile, Kolumbii, Paragwaju, Peru, Watykanu i Wenezueli.

Ksiądz Waldemar Chrostowski w książce *Papież pielgrzym* jeszcze raz udowodnił, że wielostronna rola znaczka pocztowego w życiu współczesnego człowieka nie ulega wątpliwości. Znaczek jest nie tylko potwierdzeniem wniesionej opłaty pocztowej, lecz stał się elementem kultury, instrumentem kształcenia oraz czynnikiem ewangelizacji, a nawet wychowania społeczeństwa, nie tylko tej — zresztą niemałej — jego części, która zajmuje się kolekcjonerstwem filatelistycznym. Będąc sztuką wizualną, miniaturowym obrazem, posiadającym siłę estetyczną, potrafi oddziaływać na wszystkie sfery osobowości człowieka, co sprawia, że przekazywane treści zostają nie tylko zmysłowo odebrane, ale również uczuciowo przeżyte. Inną, ważną cechą znaku pocztowego jest, że stanowi on sztukę stosunkowo najszybciej i najwrażliwiej podejmującą sprawy współczesnej rzeczywistości. Podstawowe zakresy szeroko pojętego wychowawczego oddziaływania znaczków pocztowych można sprowadzić do trzech zasadniczych kategorii: 1) rozszerzania wiedzy (w tym wiedzy religijnej) za pomocą kolekcjonerstwa filatelistycznego, 2) kształtowania postaw, 3) organizowania rozrywki. Innymi słowy, występują tu — obok ściśle pocztowej — trzy podstawowe funkcje znaczka, tj. poznawcza, czy też szerszej ujmującej, dydaktyczna, wychowawcza i rozrywkowa. Oczywiście charakterystyczna dla sztuki, a więc i dla znaczka, jest ścisła integracja tych funkcji.

Minęło 150 lat od ukazania się pierwszego znaczka pocztowego. W tym czasie wprowadzono do obiegu setki tysięcy dowodów opłaty za list, będących miniaturowymi dziełami sztuki. Na wielu widnieją motywy religijne; część dokumentuje pontyfikat Jana Pawła II. Są one przedmiotem licznych kolekcji. Ks. Waldemar Chrostowski w swojej książce udowodnił, że znaki pocztowe są nośnikami treści teologicznych i czynnikiem ewangelizacji.

Bogdan Michałak, Poznań

Ks. Henryk SKOROWSKI SDB, *Antropologiczno-etyczne aspekty regionalizmu*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 1990, s. 344.

Książka ta podejmuje aktualne zagadnienie regionalizmu. Składają się na nią: wykaz skrótów (s. 7), wstęp (s. 9—29), cztery rozdziały (s. 30—304), zakończenie (s. 318—324), bibliografia (s. 325—341) oraz streszczenie w języku niemieckim (s. 342—344). Tytuły poszczególnych rozdziałów przedstawiają się następująco: I. Regionalizm jako fenomen specyficznie antropologiczny (s. 30—100); II. Regionalizm jako kategoria aksjologiczna, zabezpieczająca godność osobową człowieka (s. 101—180); III. Regionalizm jako kategoria aksjologiczna, integrująca osobę w innych społecznościach (s. 181—261); IV. Regionalizm jako prawo osoby (s. 262—317).

Jest faktem, że obecnie jesteśmy świadkami renesansu regionalności, określanej zwrotami takimi, jak: „przebudzenie etniczne”, „powrót do korzeni”

„zakorzenie w małej ojczyźnie”. Regionalizm dochodzi dziś do głosu w różnych formach. Przybiera wymiar bądź międzynarodowy wtedy, kiedy chodzi o podmiotowość poszczególnych państw i narodów w ramach społeczności międzynarodowej, bądź wymiar krajowo-społeczny w przypadku podmiotowości poszczególnych wspólnot etnicznych i grup regionalnych w ramach danej społeczności państwowej. Współczesny renesans regionalizmów jest zjawiskiem interesującym także z tego względu, iż rodzi się w kontekście silnych tendencji świata do globalizacji życia społecznego, to jest w czasie, gdy świat dąży do jedności w sferze politycznej, ekonomicznej, społecznej i kulturowej.

Nic dziwnego, że renesans regionalizmów we współczesnym świecie rodzi liczne dyskusje i kontrowersje. Dyskusja oscyluje wokół problemu, czy regionalizm należy uznać za zjawisko wartościowe we współczesnym życiu społecznym, czy też za zjawisko szkodliwe. Opinie w tej materii są różne. Jedni twierdzą, że regionalizm wyrastając z różnorodności jest czymś pozytywnym, dynamizującym życie społeczne, inni natomiast są zdania, że jest on czymś szkodliwym, tzn. stanowi drogę do nacjonalizmów i separatyzmu.

Autor rozprawy, stojąc na gruncie katolickiej nauki społecznej, którą rozumie jako etykę personalistyczną, uważa, że dla stwierdzenia i ujawnienia pełnej wartości i znaczenia regionalizmu należy przeanalizować jego zawartości treściowe w perspektywie podstawowego i bezwzględnego dobra, jakim jest osoba ludzka. Wagę takiej analizy regionalizmu podkreśla fakt, że takie odniesienie do osoby ludzkiej we współczesnej dyskusji jest mało eksponowane lub nawet w ogóle pomijane. Analiza regionalizmu, uwzględniająca osobę, pozwala dopiero na poprawne wydobycie takich jego aspektów jak: społeczny, kulturowy, polityczny i ekonomiczny.

Autor zamierzał zatem przeanalizować i wyjaśnić problem regionalizmu w kontekście osoby ludzkiej. Celem tej rozprawy jest wydobycie i zdefiniowanie podstawowych relacji, jakie zachodzą pomiędzy regionalizmem a osobą ludzką. Cel przedmiotowy, czyli temat, został ujęty w tytule rozprawy: *Antropologiczno-etyczne aspekty regionalizmu*.

Problem rozprawy został rozstrzygnięty w kilku etapach. W pierwszej kolejności podjęto zagadnienie samego charakteru przyporządkowania osoby do regionalizmu (rozdział I). Wydobycie charakteru owego przyporządkowania było możliwe na bazie właściwego określenia i zdefiniowania regionalizmu. We współczesnej literaturze pojęcie regionalizmu nie jest jednoznaczne. Regionalizmu nie można określać bez odwołania się do pojęcia regionu. Dlatego w pierwszej kolejności omówiono pojęcie regionu (od regionu geograficznego do regionu kulturowego), aby na tej podstawie zdefiniować regionalizm. Pojęcie regionalizmu obejmuje dwa aspekty: przedmiotowy i podmiotowy. Na aspekt przedmiotowy składa się zespół elementów obiektywnych (kultura, wspólnota i terytorium regionalne) i subiektywnych (identyfikacja i poczucie), wyznaczających tożsamość jakiegoś regionu. W aspekcie podmiotowym regionalizm uwzględnia szeroko rozumianą działalność na rzecz kulturowania, rozwoju i ubogacania wartości własnego regionu.

W kompleksowym zjawisku wyróżnione zostały takie elementy składowe jak: wspólnota etniczna, kultura regionalna, terytorium, poczucie tożsamości regionalnej i działania, które integralnie wyznaczają charakter przyporządkowania osoby do regionalizmu. Wszystkie elementy stanowiące o tym, co jest regionalizmem, nie są tylko w jakiś sposób przyporządkowane osobie, lecz w taki sposób, że jednostka ludzka jest ich rzeczywistym podmiotem. Osoba jest także w tym przypadku pierwszym i podstawowym podmiotem społeczności, kultury i terytorium działania. Również poczucie tożsamości regionalnej jest czymś, co jest przede wszystkim przynależne osobie. Oznacza to, że jednostka ludzka nie jest tylko zewnętrznie przyporządkowana do tej rzeczywistości, która mieści się w pojęciu regionalizmu, ale stanowiąc podstawowy podmiot jego poszczególnych elementów, jest głęboko w nim „osadzo-

na" i „zakorzeniona”, tzn. jest jego pierwszorzędnym podmiotem. Dlatego wyniki analizy pierwszego rozdziału można ująć za pomocą tezy: regionalizm w najgłębszej swej istocie jest fenomenem specyficznym antropologiczno-personalistycznym.

Rozdziały następne podejmują zagadnienie znaczenia i wartości regionalizmu dla osoby. Analizy drugiego rozdziału wyodrębniają w regionalizmie treści aksjologiczne, które zabezpieczają i bronią osobę ludzką w jej godności. Ten zabezpieczający charakter ujawnia się w fakcie, że regionalizm jest właściwym środowiskiem życia i urzeczywistniania się człowieka. Tworzy on i zabezpiecza właściwe i naturalne środowisko rozwoju osoby. Regionalne środowisko kulturowe, społeczne i fizyczne jest bowiem nośnikiem wielorakich wartości. Ich bogactwo znamionuje ich specyfika. Są to bowiem wartości stałe, sprawdzone i ugruntowane wielowiekową tradycją, które są doświadczane jako wartości własne i bliskie osobie. Sfera tych wartości umożliwia właściwy i integralny rozwój jednostki, przez co sam proces rozwoju staje się procesem naturalnym, odpowiadającym zarówno tradycji określonej społeczności i wspólnoty regionalnej, jak i odpowiadający duchowości konkretnej jednostki. Zdaniem Autora w tym tkwi i ujawnia się rzeczywista wartość regionalizmu jako środowiska osoby.

Regionalizm tworzy właściwe środowisko, w którym osoba może realizować w pełni własną podmiotowość. Umożliwia on osobie odkrywanie i doświadczanie własnej osobowej tożsamości, a tym samym przeżywanie siebie jako osoby. Zabezpieczając zaś jednostce jej rzeczywistą autonomię i możliwość manifestowania swej osobowej dynamiki w działaniu, tworzy właściwą „przestrzeń” realizacji jej twórczej podmiotowości. Autor zatem zasadnie wnioskuje, że regionalizm, zabezpieczając dwie istotne sfery życia człowieka, tzn. sferę rozwojowości i podmiotowości, służy w bezpośredni sposób poszanowaniu człowieka w jego godności. Możliwość właściwego i pełnego rozwoju, możliwość realizacji własnej podmiotowości, jakie stwarza regionalizm, są wymogami posiadanej przez osobę godności.

Wartość regionalizmu ujawnia się także w tym, że nie separuje on osoby w odniesieniu do innych społeczności i kultur (rozdział III), lecz umożliwia jednostce przechodzenie w świat innej kultury i społeczności. Regionalizm czyni to przechodzenie bezpiecznym dla jednostki, umożliwia dojrzałą integrację, bez jej zagubienia w nowym środowisku, z korzyścią także dla nowego środowiska. Regionalizm jest niejako naturalną i właściwą drogą przechodzenia osoby w nową rzeczywistość społeczno-kulturowo-polityczną i odnajdywania w niej swego właściwego miejsca.

Regionalizm zatem, zarówno w swoim wymiarze przedmiotowym jak i podmiotowym, jest faktycznie dobrem i wartością człowieka, stwarzającym mu szansę i możliwość pełnego urzeczywistnienia swojej podmiotowości. Jest on właściwym środowiskiem życia i funkcjonowania osoby, które można określić pojęciem miejsca wypełniania ludzkiego bytu na miarę godności człowieka jako osoby. Regionalizm w swym rzeczywistym bogactwie jest zatem tym dobrem, które umożliwia osobie być wartością dla samej siebie i wartością w tworzeniu i funkcjonowaniu życia społecznego. Ukazując rzeczywistą wartość regionalizmu dla osoby jako drugi wymiar relacji między regionalizmem a osobą wolno postawić tezę, że regionalizm jest dla jednostki kategorią aksjologiczną.

Czy osoba ma prawo do regionalizmu — oto pytanie końcowe w tych rozważaniach. Prowadzą one do wniosku, że regionalizm jest naturalnym i niezwykłym prawem osoby. Wniosek ten wydaje się być logicznym następstwem tezy, że regionalizm jest podstawowym dobrem osoby. Jeżeli bowiem ubogaca człowieka aksjologicznie przez to, że jednostka staje się dzięki niemu w pełni sobą, to zasadnym jest wniosek, że regionalizm jest dla osoby tym podstawowym dobrem, do którego człowiek ma naturalne prawo. Jest to niezwykłe prawo osoby, które wynika z faktu człowieczeństwa czło-

wieka. Trzeci zatem wymiar relacji, jaka zachodzi pomiędzy regionalizmem a osobą, można oddać za pomocą takiej tezy: regionalizm jest naturalnym, tzn. niezbywalnym prawem każdej osoby.

Zakres relacji, jakie zachodzą pomiędzy regionalizmem a osobą ludzką, wolno zdefiniować za pomocą trzech twierdzeń: regionalizm jest fenomenem specyficznym antropologicznym; regionalizm jest kategorią aksjologiczną osoby i dla wspólnoty osób; regionalizm jest naturalnym prawem osoby.

Analiza i zdefiniowanie natury relacji, jaka zachodzi pomiędzy regionalizmem a osobą (co było podstawowym celem Autora), umożliwiła faktyczną ocenę regionalizmu w kontekście współczesnego życia społecznego.

Wydaje się, że została dowiedziona teza, iż regionalizm zarówno w swoim wymiarze przedmiotowym jak i podmiotowym stanowi dla człowieka jedną z podstawowych wartości. Oznacza to, że ocena regionalizmu z punktu widzenia filozoficzno-moralnego, oparta jest na jego odniesieniu do człowieka jako osoby. To godność człowieka rozstrzyga, że antropologiczne treści pojęcia regionalizmu (społeczność, kultura, terytorium, identyfikacja z określoną społecznością, działalność) sprowadzają się do wartości człowieka i jako takie są mu należne jako osobie. Idzie tu przede wszystkim o prawo człowieka do własnej, regionalnej (i etnicznej) ojczyzny, tworzącej wspólnotę jednostki z określoną społecznością, opartą na naturalnych więzach krwi i pochodzenia; prawo do własnej kultury, która jest własnym sposobem istnienia i bytowania konkretnej jednostki i zapewnia jej integralność, osobową tożsamość i bezpieczne bytowanie w świecie; prawo do własnego regionalnego środowiska w postaci posiadania „domu”, dającego poczucie bycia u siebie. Godność osoby rozstrzyga o wartościach i powinnościach, składających się na pole moralności społecznej regionalizmu. To, co jest wartością dla osoby, co stanowi dobro należne osobie z tytułu jej godności, musi być także uznane w myśl katolickiej nauki społecznej za wartość życia społecznego, którego osoba jest podstawowym podmiotem. W tym sensie treściowe odrębności etniczno-kulturowe człowieka muszą być uznane za wartości wsobne i instrumentalne, które są społecznie ważne. Wartość regionalizmu nie oznacza jednak jego absolutyzowania. Stanowi ona wartość otwartą i względną, tzn. że trzeba ją zawsze uzgadniać z dobrem innych społeczności etnicznych, narodowych i państwowych.

Problematyka regionalizmu nie była podejmowana dotychczas w katolickiej nauce społecznej. Nie należy ona do jej klasycznych tematów. Pewne inspiracje w kierunku formowania problemu regionalizmu dała encyklika Jana Pawła II *Sollicitudo rei socialis*. Rozprawa ks. H. Skorowskiego jest pewną próbą fundamentalnego ujęcia tego problemu. Zasadnicze ustalenia tej rozprawy mogą stanowić podstawę do rozstrzygnięć szczegółowych kwestii społeczno-etycznych, związanych z problematyką regionalizmu.

ks. Jan Gliściński SDB, Łomianki

Hans Urs von BALTHASAR, *Bibliografia 1925—1990*, oprac. C. CAPOL, Johannes Verlag, Einsiedeln-Freiburg 1990, s. 174.

Hans Urs von Balthasar, jeden z największych teologów Kościoła, zostawił po sobie bogatą spuściznę pisarską, która długo będzie świadczyć o jego wielkości i geniuszu, w najpełniejszym znaczeniu tych słów. Teologiczne dzieło von Balthasara jest godne wielkiej uwagi, poznania i popularyzacji. Pierwszym narzędziem musi być oczywiście bibliografia publikacji. Taka bibliografia ukazała się w założonym przez Balthasara Johannes Verlag, zaś po raz kolejny opracowała i uzupełniła ją Cornelia Capol. Oprócz tego, że bibliografia publikacji Balthasara jest narzędziem poznawczym, ukazuje także ilościowy ogrom pracy, jaką wykonał: 119 książek własnych, 532 artykuły, 114 publikacje w dziełach zbiorowych, 110 tomów tłumaczeń,